

האיש שהנחיל להם את נחלתם. "עצלה תפיל תרדמה ונפש רמיה תרעב" (משלי י"ט ט"ו) "עצלה תפיל תרדמה" ע"י שנתעצלו ישראל לעשות גמול חסד עם יהושע, "ונפש רמיה תרעב", ע"י שהיו מרמין לקב"ה, מהן עובדי עבודה זרה, לכך הרעיב הקב"ה מרוח הקודש, דכתיב ו"דבר ה' היה יקר בימים ההם" ("נחלת יוסף").

באותן ימי רעבון, נפשם של ישראל משתוקקת למנהיג "שיתפוס פיקוד", יחזיר את העם לדרך המלך, לזו המסורה לו מאבותיו.

עיני העם נשואות אל "רם היחס", בנו של הנשיא הראשון לשבט יהודה, נחשון בו עמינדב, הוא מתעתד להיות מנהיגם של ישראל, כאשר יעיד שמו, "למה נקרא שמו אלימלך, שהיה אומר אלי תבוא מלכות", הוא זה שהיה באפשרותו לרומם את האומה ממצבה השפל, המדולדל ברעב ומדורדר רוחנית.

"אלימלך מחלון וכליון גדולי הדור היו ופרנסי הדור היו, ומפני מה נענשו, מפני שיצאו מארץ ישראל לחוץ לארץ" (בבא בתרא צ"א).

"והא תניא, בשעת דבר כנס רגליך בשעת רעב פזר רגליך, ולמה נענש? לפי שהפיל לבם של ישראל, משל לבליטוס (שר העצה) שהיה שרוי במדינה והיו בני המדינה בטוחים עליו, שאם תבוא שנת בצורת שיוכל לפרנס את המדינה עשר שנים, וכיון שבאה שנת בצורת הייתה שפחתו עומדת בסירקי וקופתה בידיה. אלימלך מגדולי הדור ומפרנסי הדור היה, וכיון שבאו שני רעבון, אמר: עכשיו כל ישראל מסובין בקופתן על פתחי, וזה בא בקופתו וזה בא בכפיפו מה עשה, עמד וברח מפניהם" (ילקוט שמעוני רות תקצח).

מה גדולה הייתה האכזבה, אלימלך יכל לפרנס את הדור מעשרו, יכול היה להשיב את העם בתשובה, לרומם את "הדור החלש" כך שהרעב היה פוסק, אך הוא ביכר "לברוח מהמערכה", לצאת לחו"ל, למואב, למקום אותו עם כפויי טובה אשר לא קידמו אותנו בלחם ובמים.

אותו אשר אמר "אלי תבוא מלכות", מותיר את עמו במצב של "אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה", ללא מנהיגות ללא "גודר גדר ועומד בפרץ".

ואכן חז"ל פסקו פסוקם עליו: "כשועלים בחרבות נביאך ישראל היו, לא עליתם בפרצות ותגדרו גדר על בית ישראל" (יחזקאל י"ג ד' ה') "מה השועל הזה מצפה בחרבות לכשיראה בני אדם לאיזה צד יהי בורח, כך כשועלים בחרבות נביאך, לא עליתם בפרצות כמשה" (פתיחתא ה' לרות רבה).

(במאמר המוסגר נוסף, כמובן שאינו מתיימרים "לשפוט את השופט", באשר אדונינו הגר"א אמר כי הוא מסוגל להבין מעלתו של תנא אך לא שגב דרגתו של אדם פשוט בזמן ששרתה נבואה בישראל, עאכ"כ דרגת בנו של נחשון בן עמינדב, אלא שתורה היא וללמוד אנו צריכים, להפיק לקח מהכתוב בתורה"ק, כי "כל נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה").

ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ.

כלל בדינו, כל מקום שנאמר בו: "ויהי בימי" יש בו צרה, ולפי שהיה רעב בארץ לכך נאמר ויהי, שצעקו כולם וי ויהי (מדרש רבה).

לא רק רעב גשמי היה כאן, הייתה גם ירידה רוחנית. שהרי אמרו רבותינו: "עשרה רעבון באו לעולם, אחד בימי אדם הראשון... אחד בימי למך... אחד בימי אברהם... אחד בימי יצחק... אחד בימי יעקב... אחד בימי אליהו... אחד בימי אלישע... אחד בימי דוד... אחד בימי שפוט השופטים... ועוד רעב העתיד לבוא, שנאמר והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה'" (רבה). וכשם שהרעבון לעתיד לבוא הינו רעבון רוחני, כך גם הרעבון בימי שפוט השופטים.

והדבר מפורש בדברי חז"ל: "למה ויהי שתי פעמים, אחד לרעבון של לחם ואחד לרעבון של תורה, ללמדך, כל דור שאין תורה מצויה בו רעב מצוי בו" (מדרש זוטא).

הגמרא (ב"ב ט"ו:) כותבת על טיבו של אותו דור: "איזהו דור שכולו הבל, הוי אומר זה דורו של שפוט השופטים".

בתנ"ך (שופטים ב') מתוארים הימים כתקופה של התדרדרות רוחנית, בה העם לא שמע אל תוכחות נביאיו, ונפל עד כדי עבודה זרה, "ויקם דור אחר אחריהם אשר לא ידעו את ה' וגם את המעשה אשר עשה לישראל, ויעשו בני ישראל את הרע בעיני ה' ויעבדו את הבעלים... וגם אל שופטיהם לא שמעו".

חז"ל אמרו: "אמר ר' יוחנן, מאי ויהי בימי שפוט השופטים, דור ששופט את שופטיו, אומר לו טול קיסם מבין שיניך, אומר לו טול קורה מבין עיניך" שהיו השופטים עצמם מקולקלים, והיה פתחון פה לנשפט להוכיח את מוכיחו" (בבא בתרא ט"ו. ורש"י).

"ולא ח"ו שהשופט חטא, והרי עתניאל בן קנז ובוועז ועלי הכהן ושמואל הנביא ביניהם, ואפילו יפתח וגדעון אשכולות היו, חלילה שרוח ה' נוססה בעוברי עבירה, אך לא השגחו על ישראל בהשגחה הראויה, כדרך שאמרו חז"ל על זקנים שלא מיחו בשרים, והרי עלי הצדיק לא מיחה בבניו, והיינו מבין עיניך, שהם עיני העדה והמשגיחים והצופים, והמה היו מצדיקי נפשם ולא מצדיקי הרבים, עד שבא שמואל והיינו טול קורה מבין עיניך, כי אילו השגחתם בהשגחה יפה לא באנו לכלל קיסם, ואמר קורה, לשון מקרה, שהיה השגחתם במקרה, לא בעצם" ("חתם סופר" ב"ב שם).

דור זה היה פרוץ בגניבה וגזל, ולכן היה בוועז ישן בגורנו לשמרו (רש"י רות ג' ב').

ראשית המחלה הייתה בימי יהושע, שלא נספד כהלכה, "באותה שעה נחלקה ארץ ישראל, והייתה החלוקה חביבה עליהם יותר מדי, והיו ישראל עוסקין במלאכתן, זה עוסק בשדהו וזה עוסק בכרמו" (פתיחתא דרות רבה ב').

בני דורו של יהושע דבקו איש בנחלתו וראו בה את כל עולמם, עד שלא נשאר רוח פנוי בלבם ובזמנם לעשות מעשה חסד עם

אייר תשע"ח

אלימלך סבר כי לדור ששופט את שופטיו אין תקוה, הם ממילא לא יטו און לתוכחותיו, "כשם שמצווה לומר דבר הנשמע כך מצווה שלא לומר דבר שאינו נשמע", ומשכך, סבר, כי מוטב שיצא לחו"ל, לא יוכיחם "לבל יידונו כמזדיין", הוא פוּכר ידיו באמרו: "נישט טו קיין ברירה"

אף אם הייתה היציאה הכרחית, "שלא מצאו אפילו סובין", אין די בכך כדי להסיר האחריות מהן, "היה להם לבקש רחמים על דורם ולא ביקשו, שנאמר בזעקך יצילוך קבוציך" (ב"ב צ"א).

"באותה שעה היה הקדוש ברוך הוא דן את העולם, ובית דין של מעלה עומדין, והקב"ה מסתירו ולא מפרסם את שמו, שנאמר "וילך איש" ולא נזכר שמו, עמדה מידת הדין והזכירה את שמו, ושם האיש אלימלך" (ילקוט)

יכול היה האיש להעלים בתוהו הנשייה בלא שמאן דהו יזכרהו, אך מידת הדין תבעה את שלה, מי שבכוחו היה לעצור את הסחף, למנוע את ההתדרדרות, והוא בחר "להרים ידיים" ולשאת את רגליו, ראוי כי יוחק לדורות אלי ספר, למען ידעו דור אחרון זו חטאת וזה פריה.

אותו אדם חשוב אשר נס מהמערכה, לא צפה את העתיד, ההתדרדרות הרוחנית פגעה גם בביתו: "וישאו להם נשים מואביות" "תני בשם רבי מאיר, לא גירום ולא הטבילו אותם אלא נכריות" (רבה).

וכשם שחטאם בא במהרה, גם הפורענות לא המתניה: "וימותו גם שניהם מחלון וכליון".

סוף דבר, מי שאמור היה להיות מנהיג הדור, עזב את הדור לאנחות והוא עצמו לא הלך למנוחות. "יואש ושרף" שהתייאשו מן הגאולה ונתחייבו שריפה למקום, הלא הם מחלון וכליון, נמחו מן העולם וכלו מן העולם. (ב"ב צ"א:).

העם מצפה למנהיג בעל שיעור קומה, ואכן הבורא "לא כלו רחמיו בכליון" והוא חס על "עם עני ואביון".

"לא מאסתי ולא געלתי לכלותם" שהעמדת להם רבי וחכמי דורות (מגילה י"א)

"חס ושלוש שתשכח תורה מישראל" (שבת קל"ט).

בורא העולם מעמיד לישראל מנהיג שירומם בעת קשה זו.

"איש גיבור חיל.. ושמו בעז" (רות ב' א') גדול בדורו (זוהר חדש) וגיבור חיל בתורה (רבה).

שלא כדודו אלימלך, הוא עומד לגדור פרצותיהן של ישראל, לרומם את העם ולנשאו.

"והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם..." (רות ב' ד')

בעז התקין שיהא אדם שואל שלום חברו בשם (ברכות נ"ד.) בכך פעל שתי פעולות: א. השרשת ענייני בין אדם לחברו, ב. רוממות האדם, כאומר, הבורא מוכן וכביכול מעוניין שתזכיר את שמו בשאלת שלום לחבר כי כל איש מישראל חשוב בעיניו.

תקנה זו של בעז ובית דינו, היא אחד משלשת הדברים שגזרו בית דין של מטה והסכימו עמם בית דין של מעלה (מכות כ"ג:)

"כנראה שהייתה תקנה זו דבר שהזמן גרמה, ובאה לגדור פרצות בתוך עם ישראל ולשמש ארוכה לתחלואי הזמן ההוא, שאין אנו יודעים בדיוק את טיבם, מכל מקום היה זה בניגוד לאלימלך שהתייאש מעם ישראל וברח ממנו, כאן טיכסו

מנהיגי הדור עצה איך להחזיר את עם ישראל לשורשו ולחנכו ולהדריכו יום יום ברוח התורה, ונפלא הדבר, מה הם דרכי ההשפעה שבחרו גדולי ישראל, התקנה החדשה נתקנה כדי להרים את כבוד האדם שהתמעט וכדי להבליט ולזכר את צלם הא-לקים שבו, לשון זו של שאלת שלום "ה' עמכם", איננה רק ברכה, אלא היא הצהרה שה' שוכן עם בני האדם, ומילא זה מחייב שהמחנה יהיה טהור והמעשים יהיו טהורים, ואז יתדמה האדם ליוצרו" ("נחלת יוסף")

בעז, מנהיג הדור, ראש הסנהדרין, אותו צדיק אשר בזכותו ובכוח תפלתו פסק הרעב (תרגום א' ו') שם לב לכל פרט ופרט, לכל יחיד.

אצל אנשים גדולים אין מושג של "דבר קטן".

הוא מבחין בנערה מואביה השומרת על גדרי הצניעות ומתרחקת מן הגזל (שבת ק"ב) יכול הוא להתעלם, אך לא, יש לדאוג לכל אחד ואחד ולא להזניח אף אחד.

הוא דואג גם לרווחתה וגם למעלתה הרוחנית, "אל תלכי ללקוט בשדה אחר וגם לא תעבורי מזה וכה תדבקין עם נערותי" (רות ב' ט') "אל תלכי ללקוט בשדה אחר, על שם לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, וגם לא תעבורי מזה על שם זה א-לי ואנוהו, וכה תדבקין עם נערותי, אלו הצדיקים שנקראו נערים" (מדרש רבה)

הוא דואג להרנין לב אלמנה, "כי אמר...אל תבואי ריקם אל חמותך".

בקיצור, הוא מתדבק במידת בוראו, "במקום שאתה מוצא גדולתו אתה מוצא ענוותנותו...אבי יתומים ודיין אלמנות א' במקום קדשו".

הנה כי כן, הוא אשר ממנו תצמח מלכות בית דוד ומלך המשיח.

גם בן בנו, דוד, ישגיח על הצאן במסירות נפש, ולא ייתן לפרט, לכבש הבודד, להיטרף בין שיני הדובים והאריות, "לא מוותרים על אף אחד", הוא נבחן בצאן ונמצא ראוי להיות מנהיגם של ישראל, בזכות תכונה זו (תנחומא שמות)

בחג השבועות, זמן מתן תורתנו, קוראים אנו פרשיות אלו, לאלפנו בינה, "זה לעומת זה עשה א-לקים", "מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך".

לפניך שתי הברירות המופיעות במגילה, "נשוקה מול דבוקה", עמידה בנסינות מול כניעה, הסחפות עם הירידה הרוחנית, שלבסוף פוגעת אף בביתו פנימה של המנהיג, או "הרמת קרן היהדות", רוממות העם, שסופה היה צמיחת מלכות בית דוד ומלכות המשיח. יכול אתה לקנות עולמך, בכוחך לרומם את העולם כולו, שים לב לסובב התעלה והעלה אותו אתך, וההשפעה תהא לדורי דורות.